

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

БРАСЛАВСЬКИЙ Р. Г.,
докторант кафедри фінансового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 347.73

**СИСТЕМНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПОДАТКОВОГО ПРАВА
ЯК ОЗНАКА СФОРМОВАНOSTІ ГАЛУЗІ ПРАВА**

Автором статті проаналізовано систему нормативно-правових приписів податково-правової системи. Виявлено та досліджено підходи до розуміння податкового права як підгалузі фінансового права. У статті визначено поняття «системність», виявлено загальні властивості системи та, зокрема, основні ознаки системності принципів податкового права.

Ключові слова: податкове право, фінансове право, системність, галузь права, нормативно-правові приписи.

Автором статті проаналізована система нормативно-правових предписаній податково-правової системи. Обнаружены и исследованы подходы к пониманию налогового права как подотрасли финансового права. В статье определено понятие «системность», выявлены общие свойства системы и, в частности, основные признаки системности принципов налогового права.

Ключевые слова: налоговое право, финансовое право, системность, отрасль права, нормативно-правовые предписания.

The author of the article analyzed the system of normative legal regulations of the tax and legal system. Approaches to understanding tax law as a sub-sector of financial law are discovered and investigated. The article defines the notion of "systemic", reveals the general properties of the system and, in particular, the main features of the systematic nature of the principles of tax law.

Key words: tax law, financial law, systemic, branch of law, regulatory legal provisions.

На сьогоднішній день ми повинні констатувати бурхливий розвиток, перманентну трансформацію та модернізацію суспільних відносин, які складаються у сфері оподаткування. При цьому ми відмічаємо, що активність нормотворчих процесів у податково-правовій сфері свідчить про вихід системи її нормативно-правових приписів на якісно новий рівень. Такого роду стан справ, у свою чергу, призводить до необхідності переосмислення підходів до інституційного об'єднання всього нормативного масиву, за допомогою якого й здійснюється регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування. На сьогоднішній день усталеним є підхід, у відповідності із яким податкове право детермінується в якості підгалузі фінансового права [1; 2; 3, с. 21]. Водночас низка дослідників визначають значний галузевий усталений потенціал податкового права [4, с. 41; 5, с. 53; 6, с. 179].

Під «галузевим усталеним потенціалом» у контексті вищезначеного розуміється можливість подальшої перетрансформації підгалузі податкового права в самостійну, самодостатню галузь права, яка виступатиме однопорядковою з вже усталеними галузями права, структурним елементом системи права. У цьому випадку вбачається за доцільне розглянути роль усталеної та структурно окресленої системи принципів податкового права в процесі визначення його самостійного галузевого характеру.

При аналізі галузево-обрамлюючого потенціалу конкретного нормативно-сформованого масиву в першу чергу слід проаналізувати його відповідність ознакам, яким повинна відповідати окремо взята галузь права. Особливу увагу в цьому випадку ми звертаємо на таку ознаку, як системність. Для послідовності проведення дослідження слід визначити значення такої категорії, як «системність» для виділення конкретного нормативного масиву, в якості галузі права.

Здійснення системного аналізу загальнотеоретичних категорій має важливе значення для послідовного дослідження піднятої проблематики. У такому випадку слід відмітити, що будь-яка наука відзначається тим, що змістовно вона включає в себе систему взаємопов'язаних між собою основоположних категорій – понять. Загальнотеоретичні поняття здійснюють в юридичній науці функцію методологічного характеру [7, с. 10-11]. Важливість дослідження категоріально-понятійного апарату обумовлюється, зокрема, і тим, що відповідні категорії є не тільки результатом пізнання юридичної дійсності, але є і специфічними інструментами, необхідними для належного розвитку галузевих юридичних наук [8, с. 22]. Актуальність дослідження понятійного апарату, що був сформований у рамках науки теорії держави та права, обумовлюється зокрема і тим, що відповідні загальнотеоретичні категорії отримують своє уніфіковане застосування також у рамках інших юридичних наук. У цьому аспекті і проявляється теоретико-прикладна спрямованість послідовного дослідження відповідних загальнотеоретичних понять [9, с. 10].

Вбачається за доцільне зазначити, що специфічною ознакою галузі права як утворення нормативного характеру, є саме її системність, що обумовлюється складним структуруванням її інтеграційних складників. У той же самий час не можна забувати про те, що притаманна галузі права властивість із приводу її внутрішньої самоорганізації (внутрішньогалузевої систематизації, внутрішньої структуризації) обумовлюється спроможністю суб'єктів права та суспільних відносин до самоорганізації. Проте ми повинні чітко усвідомлювати, що якщо відносини, які складаються у соціумі, виражають змістовну ознаку галузі, то нормативні приписи, що входять до неї, свідчать про формалізоване закріплення зразків суспільної поведінки та виступають в якості первинного елемента конкретної системи. Такий підхід обумовлюється насамперед тим, що галузь права повинна розглядатися не тільки як складник діючого права, а і як структурний елемент системи цілісного порядку, тобто такої, яка перебуває у перманентній взаємодії з однопорядковими елементами цієї системи, у поступальному розвитку так само, як і система права в цілому. При цьому ми повинні чітко усвідомлювати, що галузь права сама будучи системою нижчого порядку складається з інтегративних складників нижчого рівня, які також між собою перебувають у кількісних та якісних взаємозв'язках [10, с. 32].

Потрібно відмітити, що системність як ознака галузі права наділена унікальністю, адже в кожній окремо взятій галузі права їй є притаманною власна специфіка прояву. До загальних властивостей системи належать такі ознаки, як:

а) системність наскрізно пронизує всі елементи системи права (галузі права, підгалузі права, інститути права);

б) у різних структурних елементах системи права відповідна системність має власну специфіку прояву [11, с. 13].

Оскільки галузь права належить до нормативних явищ, то варто сказати, що її структурі притаманна багаторівневість. Переважна частина галузей права має загальну та особливу частини. Щодо загальної частини варто відмітити, що у ній містяться нормативні положення, які виступають базовими для певних норм, що містяться в галузі права, такі, за допомогою яких здійснюється їх обслуговування, а також зазвичай поширюються на усі відносини, які відповідна галузь покликана регулювати. Нормативні положення, які містяться у загальній частині, набувають свого розвитку та уточнення за допомогою інститутів та окремих приписів, що містяться в особливій частині. Відповідна побудова дає можливість доволі щільного викладення норм права, усунення повторів, а також зробити трактування та застосування норм права, які містить відповідна галузь, більш простим [12, с. 465].

Загалом ми повинні відмітити, що системність є рисою, яка визначає комплексність явища, якому вона притаманна. Фактично система дозволяє вибудувати єдине ціле з-поміж низки, на перший погляд, відособлених інтегративних складників. При цьому ми відмічаємо, що у своєму поєднанні такого роду складники починають утворювати єдине ціле, що має якісно своєрідний характер. Системність є структурною рисою галузі права, так як визначає її будову, детермінує специфіку взаємозв'язків її внутрішніх елементів, визначає співвідношення відповідних елементів між собою. Система виступає обрамлюючою категорією, яка спрямована на моделювання єдиного цілого на основі логічного поєднання органічно взаємодіючих між собою структурних складників.

Взагалі системність є іманентною рисою права як такого. Без системності нормативного конструювання, реалізації правозастосовчої практики неможливо уявити собі функціонування правової матерії. Усі категорії права перебувають у тій чи іншій мірі взаємопов'язаності між собою, проте резонним з огляду на вищезазначене є питання, а чи утворюють усі правові категорії єдину, стійку систему в її абсолютному виразі. У такому разі, мабуть, буде логічним вести мову про підвищену міру стійкості системи права. У той же самий час елементи правової системи (що не є тотожною за своїм змістом такому поняттю, як «система права») хоча зовні можуть здаватися як такі, що перебувають у стійких взаємозв'язках, проте, мабуть, такі зв'язки не можуть бути охарактеризовані такою мірою стійкості, як зв'язки, що є властивими системі права, яка складається із наступних взаємоінтегративних категорій: галузь права – підгалузь права – інститут права – субінститут права – норма права.

У такому випадку потрібно відмітити, що галузь права, будучи найбільш складним нормативним утворенням у відповідному логічному ряді, характеризується складністю внутрішніх взаємозв'язків її інтегративних елементів. Потрібно зазначити, що характеру системи конкретної галузі права притаманна власна якісно-визначальна специфіка. Так, безумовно, ми можемо вести мову про суміжність (схожість) між собою галузеві публічного чи приватного, процесуального чи матеріального права, однак кожна окремо взята галузь права є унікальною, тобто такою, якій притаманна властива тільки їй специфіка.

Слід відмітити, що наявність самостійної системи принципів права, які визначають основу функціонування конкретної галузі права, є однією із визначальних ознак, які дозволяють виокремити інституційну відособленість окремо взятого нормативного масиву, який визначає порядок регламентації окремої сфери суспільних відносин. Як влучно зауважує В.Д. Сорокін, галузь права будується як на основі загальноправових принципів, так і специфічних, притаманних тільки їй принципів права. Відповідні спеціальні галузеві-специфікуючі принципи права створюють певною мірою ідеальну модель регламентації суспільних відносин, що складаються в окремій сфері суспільного життя [13, с. 69-96]. Система своєрідних принципів права дозволяє обрисувати, комплексно оформити сукупність нормативних приписів в окрему, самостійну галузь права.

Слід відмітити, що однією із визначальних рис, яка дозволяє говорити про сформованість нової галузі права, є наявність власних специфічних принципів права, які забезпечують регламентацію суспільних відносин, що, власне, і формують предмет правової регламентації новоствореної галузі права. При цьому ми повинні відмітити, що зокрема, в податковому праві, і функціонують вихідні положення, які характеризуються підвищеною мірою специфіки (принцип фіскальної достатності, принцип економічності оподаткування, принцип-презумпція правомірності рішень платника податків тощо). І навіть більше того, ми повинні відмічати, що принципам податкового права притаманна системність їх оформлення, адже всі вони є інтегрованими до чітко структурованої системи вихідних положень податкового права. Водночас слід зазначити, що відповідні вихідні положення податкового права перебувають у чіткій злагодженій системі, кожен із інтегративних елементів якої перебуває у гармонічній взаємодії один із одним.

Список використаних джерел:

1. Кучерявенко М.П. Податкове право // Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха [та ін.] ; за заг. ред. О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
2. Кучерявенко М.П. Право податкове // Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія: у 3 т. / за ред. Т.І. Єфименко, А.І. Мярковського; ДННУ «Акад. фін. Управління». – Вид. 2-ге, переробл. й доповн. – К.: ДННУ «Акад. фін. Управління», 2013. – Т. 3. – 2013. – 672 с.
3. Гуреев В.И. Налоговое право. – М.: Экономика, 1997. – С. 21.
4. Лукашев А.А. Налоговое право как внутренняя структурная часть финансово-правовой отрасли // Очерки налогово-правовой науки современности : монография / под общ. ред. Е.Ю. Грачевой и Н.П. Кучерявенко. – Москва-Харьков : Право, 2013. – 680 с.
5. Пришва Н.Ю. Податкове право : навч. посібн / Н.Ю. Пришва. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 368 с.
6. Музыка-Стефанчук О.А. Фінансове право: навч. Посібник / О.А. Музыка-Стефанчук. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2009. – 264 с.
7. Самощенко И.С., Сырых В. М.О методах познания государственно-правовых явлений [Текст] / И.С. Самощенко, В.М. Сырых // Советское государство и право. – 1975. – № 9. – С. 10–16
8. Алексеев С.С. Общая теория права [Текст] : Учебник / С.С. Алексеев. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Проспект, 2009. – 576 с.
9. Явич Л.С. Общая теория права [Текст] / Явич Л.С. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1976. – 278 с.
10. Чхиквадзе В.М. О системе советского права / В.М. Чхиквадзе, Ц.А. Ямпольская // Советское государство и право. – 1967. – № 9. – С. 32.
11. Киримова Е.А. Правовой институт: понятие и виды: учеб. пособие / Е.А. Киримова; под ред. И.Н. Сенякина. – Саратов: СГАП, 2000. – 180 с.
12. Теория государства и права: учебник / А.С. Пиголкин, А.Н. Головистикова, Ю.А. Дмитриев; под ред. А.С. Пиголкина, Ю.А. Дмитриева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во Юрайт, 2011. – 743 с.
13. Сорокин В.Д. Правовое регулирование: Предмет, метод, процесс (макроуровень) / В.Д. Сорокин. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – С. 69-96.

